

ЦИФРОВА ОСВІТА ЯК ВИКЛИК АКАДЕМІЧНІЙ ЕТИЦІ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПІСЛЯ ПАНДЕМІЇ COVID-19

©2025 ДЗЕНІС О. О., ШЕСТАКОВА О. А.

УДК 378.147:004:17(477)
JEL: I23; I28; O33; Z13

Дзеніс О. О., Шестакова О. А. Цифрова освіта як виклик академічній етиці в умовах війни та після пандемії COVID-19

Метою статті є комплексне дослідження етичних викликів цифровізації вищої освіти України в умовах війни та постпандемічного відновлення. У статті розкрито системний характер етичних викликів цифрової трансформації вищої освіти України в умовах війни та після пандемії COVID-19. Обґрунтовано, що цифровізація освітнього процесу є не лише технічним явищем, а формує нову соціоетичну архітектуру, в якій змінюються принципи довіри, відповідальності та академічної доброчесності. Проаналізовано комплекс чинників, що визначають сучасний стан цифрової освіти, зокрема наслідки пандемії COVID-19, руйнування інфраструктури внаслідок воєнних дій, нерівність доступу до цифрових ресурсів, ризики кібербезпеки та вплив неконтрольованого використання штучного інтелекту. Методологічну основу дослідження становить системно-структурний підхід із використанням методів логічного, порівняльного та контент-аналізу. Побудовано аналітичну модель, що відображає взаємозв'язки між технологічними викликами, етичними вимірами та потенціалом трансформації цифрової освіти. Систематизовано ключові кризи та напрями їх етичного подолання, представлено мережеву взаємодію цих чинників. Доведено, що етична стійкість цифрової освіти визначається не технологічними інноваціями, а рівнем моральної культури університетів, їхньою здатністю формувати політику академічної доброчесності та цифрової довіри. Запропоновано концептуальні орієнтири розвитку освітніх інституцій, що передбачають підвищення цифрової компетентності викладачів, створення етичних кодексів використання штучного інтелекту, впровадження програм е-інклюзії та зміцнення систем кіберзахисту. Отримані результати дозволяють трактувати цифрову освіту як стратегічний напрям гуманітарної модернізації, у межах якого технологічна ефективність має узгоджуватися з цінностями автономії, довіри та відповідальності. Практичне значення дослідження полягає в тому, що його положення можуть бути використані для формування етичних стандартів цифрового управління в університетах і для розроблення національних рекомендацій щодо сталого розвитку цифрової освіти України.

Ключові слова: цифровізація, вища освіта, академічна етика, Україна, війна, COVID-19.

Рис.: 1. **Табл.:** 1. **Бібл.:** 12.

Дзеніс Олексій Олександрович – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри міжнародної економіки та менеджменту, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця (просп. Науки, 9а, Харків, 61166, Україна)

E-mail: oleksiy.dzenis@hneu.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8479-6525>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/M-4629-2018>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorid=57211206235>

Шестакова Олена Андріївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри міжнародної економіки та менеджменту, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця (просп. Науки, 9а, Харків, 61166, Україна)

E-mail: olena.shestakova@hneu.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2130-3193>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/NJT-1372-2025>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorid=57211207956>

UDC 378.147:004:17(477)
JEL: I23; I28; O33; Z13

Dzenis O. O., Shestakova O. A. Digital Education as a Challenge to Academic Ethics in the Context of War and Post-COVID-19 Pandemic

The aim of this article is to provide a comprehensive study of the ethical challenges posed by the digitalization of higher education in Ukraine in the context of the ongoing war and post-pandemic recovery. The article examines the systemic nature of ethical challenges arising from the digital transformation of Ukrainian higher education during the wartime and after the COVID-19 pandemic. It is argued that the digitalization of the educational process is not merely a technical phenomenon but also shapes a new socio-ethical framework, in which the principles of trust, responsibility, and academic integrity are redefined. The article analyzes a set of factors determining the current state of digital education, including the consequences of the COVID-19 pandemic, infrastructure destruction due to military activities, unequal access to digital resources, cybersecurity risks, and the effects of uncontrolled use of artificial intelligence. The methodological foundation of the present study is a system-structural approach employing logical, comparative, and content analysis methods. An analytical model has been constructed that reflects the interconnections between technological challenges, ethical dimensions, and the transformative potential of digital education. The key crises and directions for their ethical resolution have been systematized, and the networked interactions of these factors have been presented. It has been demonstrated that the ethical resilience of digital education is determined not by technological innovations but by the level of moral culture in universities, their ability to establish policies of academic integrity and digital trust. Conceptual guidelines for the development of educational institutions have been proposed, including enhancing teachers' digital competence, creating ethical codes for the use of artificial intelligence, implementing e-inclusion programs, and strengthening cybersecurity systems. The results obtained allow digital education to be interpreted as a strategic area of humanitarian modernization, within which technological efficiency must be harmonized with the values of autonomy, trust, and responsibility. The practical significance of the study lies in the fact that its findings can be used to shape ethical standards for digital governance in universities and to develop national recommendations for the sustainable development of digital education in Ukraine.

Keywords: digitalization, higher education, academic ethics, Ukraine, war, COVID-19.

Fig.: 1. **Tabl.:** 1. **Bibl.:** 12.

Dzenis Oleksiy O. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of International Economics and Management, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics (9a Nauky Ave., Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: oleksiy.dzenis@hneu.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8479-6525>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/M-4629-2018>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57211206235>

Shestakova Olena A. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor, Department of International Economics and Management, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics (9a Nauky Ave., Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: olena.shestakova@hneu.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2130-3193>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/NJT-1372-2025>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57211207956>

Цифровізація освіти в Україні розгортається в умовах багатовимірних кризових процесів, що поєднують наслідки пандемії COVID-19, воєнних дій та структурних трансформацій освітнього середовища. Ці чинники одночасно стимулюють оновлення технологічної бази навчання та загострюють проблеми етичного, організаційного й соціального характеру. Перехід до дистанційних форматів, здійснений у стислі терміни без належної технічної та кадрової підготовки, поставив під сумнів сталі механізми академічної доброчесності, знизив рівень участі студентів у навчальному процесі та ускладнив забезпечення рівного доступу до цифрових ресурсів.

Подальший розвиток цифрової освіти ускладнюється наслідками війни, а саме: втратою частини науково-дослідного потенціалу, руйнуванням інфраструктури та масовою релокацією викладачів і студентів. Водночас цифрові технології залишаються ключовим засобом підтримки академічної безперервності, формуючи нову конфігурацію освітнього простору, більш мобільну, але й уразливішу до ризиків формалізації, технократизму та інформаційної нестабільності.

Особливої ваги набувають питання інформаційної безпеки та довіри до цифрової інфраструктури. Зростання загроз у кіберпросторі підсилює ризики втрати даних, маніпуляцій результатами навчання та порушень академічної доброчесності. Не менш значущими є наслідки неконтрольованого впровадження штучного інтелекту, який змінює природу академічної діяльності, створює нові виклики для критичного мислення та розвиває межі між навчальною самостійністю та автоматизованим продукуванням текстів.

У сукупності ці процеси формують комплекс етичних викликів, що охоплює питання доброчесності, соціальної інклюзії, цифрової компетентності викладачів і прозорості освітніх процедур. Саме

вони визначають траєкторію розвитку сучасної вищої освіти України, зумовлюючи потребу в системному аналізі взаємозв'язків між технологічними змінами, етичними обмеженнями та трансформаційними можливостями цифрового середовища.

Проблематика цифрової трансформації освіти останніми роками перебуває у фокусі міждисциплінарних досліджень, що охоплюють технологічні, етичні, організаційні та соціальні виміри. Значну увагу приділено наслідкам пандемії COVID-19, яка радикально прискорила впровадження онлайн-навчання та актуалізувала питання академічної доброчесності, цифрової інклюзії та підготовки викладачів. Зокрема, результати Student Digital Experience Insights Survey (Jisc, 2020–21) засвідчили, що орієнтація на принцип digital-by-default без належного врахування інклюзивності посилює освітні розриви [2].

Українські дослідники також підкреслюють подвійний ефект цифровізації: з одного боку, вона забезпечує безперервність навчання, з іншого, виявляє структурні дисбаланси у сфері етики, контролю якості знань і цифрової нерівності. У праці О. Крилової-Грек і М. Шишкіної [1] цифрова освіта трактується як рушій модернізації системи вищої освіти, але водночас як зона підвищених етичних ризиків. Подібну позицію висловлює А. Бобро [4], наголошуючи, що в умовах дистанційного навчання збереження доброчесності є визначальним чинником довіри до освітнього процесу.

Серед міжнародних публікацій привертають увагу аналітичні огляди Times Higher Education (2022), де окреслено масштаби втрат науково-дослідного потенціалу України та наслідки війни для функціонування університетів [3]. Нові звіти Jisc (2023/24) та Financial Times (2023) доповнюють цю дискусію, акцентуючи на важливості кібербезпеки й етичного регулювання використання штучно-

го інтелекту в освітньому середовищі [5–7]. У них фіксується посилення ризиків витоку даних, маніпуляцій навчальними результатами та порушень доброчесності у зв'язку з автоматизацією завдань.

Дослідження Л. Купчик, А. Літвінчук, О. Данилюк (2025) [9] засвідчують, що значна частина викладачів не має достатнього рівня цифрових компетентностей, що знижує їхню роль як носіїв академічної етики. Питання цифрової нерівності, за результатами звіту (Jisc, 2025) [8], залишається одним із головних обмежень сталого розвитку освіти, особливо в сільських і прифронтових регіонах.

Водночас у праці Є. О. Малишко та В. В. Чернишова простежується споріднена логіка цифрової трансформації в економічній сфері, де технологічні зміни вимагають адаптації управлінських моделей і посилення інформаційної безпеки [10]. Ці підходи релевантні й для освітнього контексту, оскільки процеси цифровізації в обох сферах характеризуються спільною природою ризиків та етичних викликів.

Отже, сучасна дослідницька база свідчить, що цифровізація освіти є не лише технологічним явищем, а й соціально-етичним процесом, який потребує комплексного регулювання. Проте в науковій літературі все ще недостатньо досліджень, спрямованих на інтеграцію воєнного контексту, етичних стандартів і цифрових ризиків у єдину концептуальну модель. Саме ця прогалина визначає аналітичну та методологічну нішу даного дослідження.

Попри значну кількість досліджень, присвячених цифровізації освіти, більшість із них зосереджуються переважно на технологічних або організаційних аспектах, тоді як етичний вимір цифрових трансформацій залишається недостатньо розкритим. Наукова дискусія часто обмежується аналізом технічної адаптації університетів, рівня цифрових компетентностей викладачів чи доступності освітніх ресурсів, не враховуючи морально-ціннісні наслідки цих процесів. Натомість саме питання довіри, академічної доброчесності та відповідальності в цифровому середовищі визначають якість сучасної освіти.

В українському академічному дискурсі бракує цілісних теоретичних і методологічних моделей, які б пояснювали взаємозв'язок між етичними нормами, цифровими ризиками та управлінськими рішеннями у сфері вищої освіти. Питання академічної доброчесності, соціальної інклюзії, інформаційної безпеки та використання штучного інтелекту здебільшого аналізуються відокремлено, без спроби інтегрувати їх у єдину систему координат. Такий фрагментарний підхід ускладнює формування узгодженої політики цифрової етики, здатної

підтримувати баланс між технологічним розвитком і гуманітарними цінностями.

Воєнні події в Україні ще більше загострили цю проблему, продемонструвавши вразливість академічного середовища до кризових впливів і нестачу механізмів етичного саморегулювання. Цифрові технології, які стали основою освітньої безперервності, водночас підсилили залежність системи освіти від зовнішніх технічних і політичних факторів. Це вимагає переосмислення ролі етики як інтеграційного чинника, що забезпечує стійкість і довіру в цифровій освітній екосистемі.

Таким чином, дослідження спрямовано на формування цілісного аналітичного підходу до оцінювання впливу цифрових технологій на академічну етику та розроблення концептуальних засад сталого розвитку освіти в умовах кризової трансформації.

Метою статті є комплексне дослідження етичних викликів цифровізації вищої освіти України в умовах війни та постпандемічного відновлення. Для її досягнення проаналізовано взаємозв'язки між технологічними, організаційними та етичними аспектами цифрової трансформації; узагальнено чинники, що формують сучасну конфігурацію цифрової освітньої екосистеми; ідентифіковано ризики для академічної доброчесності, соціальної інклюзії та кібербезпеки; окреслено напрями етичної адаптації університетів у цифровому середовищі України.

Методологічну основу дослідження становить системно-структурний підхід, який дозволив розглядати цифрову освіту як багаторівневу соціотехнічну систему, де технологічні, організаційні та етичні компоненти формують взаємопов'язане ціле. Застосування принципів структурного аналізу дало змогу визначити ключові елементи цієї системи та простежити причинно-наслідкові зв'язки між джерелами цифрових викликів та їх етичними наслідками.

Для досягнення поставленої мети використано *методи логічного та порівняльного аналізу, індукції й дедукції, а також елементи контент-аналізу наукових і аналітичних джерел*. Така комбінація дозволила узагальнити сучасні дослідницькі підходи до проблеми академічної етики в цифровому середовищі, інтегрувати результати українських і міжнародних спостережень, а також виявити структурні взаємозв'язки між основними чинниками цифровізації освіти.

На основі зібраних матеріалів побудовано узагальнену аналітичну модель (табл. 1), яка систематизує ключові виклики цифровізації: від пандемії COVID-19 до воєнних і безпекових факторів, у поєднанні з їх етичними вимірами та можливими

напрямами трансформації. Для поглиблення аналізу застосовано графоаналітичний метод, за допомогою якого побудовано мережеву схему взаємодії (рис. 1). Вона демонструє динамічні зв'язки між викликами, етичними ризиками та трансформаційними можливостями цифрової освіти.

Обраний методичний інструментарій забезпечив послідовність дослідження: від теоретичного узагальнення до побудови концептуальної моделі, що дозволила сформулювати висновки про системний характер етичних ризиків і потенціал цифрової адаптації освітнього простору України.

Розгортання цифрової трансформації освіти в Україні відбувається в умовах накладання кількох кризових факторів – пандемічного, воєнного та соціально-економічного. Ці чинники взаємопов'язані та формують нову архітектуру освітнього середовища, у якій технологічні рішення безпосередньо впливають на академічну етику, управлінські практики та соціальну інклюзію.

Пандемія COVID-19 стала каталізатором переходу до дистанційного навчання, що дало поштовх для оновлення освітніх технологій, але водночас оголило структурні дисбаланси між технічними можливостями закладів освіти та реальним рівнем готовності викладачів і студентів до цифрової комунікації [1; 2]. Університети вимушено перейшли до моделі “digital-by-default”, не маючи єдиних стандартів якості навчання й етичних норм роботи у віртуальному просторі. Це призвело до ослаблення академічної доброчесності, зростання кількості плагіату, а також втрати особистісної складової взаємодії викладачів і студентів.

Війна та вимушена міграція суттєво поглибили ці тенденції. За даними Times Higher Education (2022), близько 20% науково-дослідного потенціалу України втрачено через руйнування інфраструктури, вимушене переміщення кадрів і відтік студентів за кордон [3]. Університети зіткнулися з подвійним завданням: зберегти безперервність освітнього процесу та забезпечити його етичну легітимність в умовах децентралізованої цифрової мережі. Цифрові технології стали інструментом виживання, але водночас посилили залежність освітньої системи від нестабільних каналів зв'язку, хмарних сервісів і зовнішніх платформ, що створює ризики інформаційної вразливості та втрати академічної автономії.

Суттєвим елементом цифрового середовища стала кібербезпека. Кількість атак на університетські сервери, злами облікових записів викладачів і студентів, маніпуляції результатами оцінювання свідчать про новий рівень загроз академічній доброчесності. Аналітичні звіти Jisc (2023/24) вказують, що кібербезпека у сфері освіти має бути роз-

глянута не лише як технічна, а як етична категорія, пов'язана з довірою, прозорістю та відповідальністю інституцій [5]. Для українських університетів це особливо актуально, адже кібератаки часто мають не лише кримінальну, а й політичну мотивацію.

Ще одним критичним викликом є неконтрольоване використання штучного інтелекту. Як зазначає Financial Times (2024), автоматизація освітніх завдань без чітких етичних регуляцій призводить до підміни академічної діяльності та нівелювання критичного мислення [6]. У контексті освіти це означає загрозу втрати інтелектуальної самостійності студента. Водночас Student Digital Experience Insights Survey (Jisc, 2023/24) [7] наголошує на необхідності формування етичних кодексів для використання ШІ у вищій школі, що має стати частиною ширшої стратегії цифрового управління знаннями.

Цифрова нерівність залишається базовою соціальною проблемою. За даними [3], дефіцит якісного інтернету, обмеженість технічних ресурсів і недостатня цифрова грамотність у сільських і прифронтових регіонах формують нову форму освітньої маргіналізації. Така нерівність підриває принципи соціальної справедливості, які є основою академічної етики.

Особливу роль у системі цифрової освіти відіграє викладач як носій етичних норм. Дослідження Л. Купчик, А. Літвінчук, О. Данилюк (2025) [9] свідчать, що значна частина викладачів не володіє достатнім рівнем цифрових компетентностей, що знижує їхню здатність контролювати етичні стандарти та підтримувати довіру в навчальному процесі. Унаслідок цього педагогічна діяльність часто редукується до технічного адміністрування навчальних платформ, що змінює саму природу професії викладача.

Паралелі з економічною сферою, наведені у праці Малишко Є. О., Чернишов В. В. [10], підтверджують, що цифровізація вимагає нових форм управління, де інформаційна безпека та етичні механізми виступають взаємодоповнюючими елементами. Освіта в цьому контексті є частиною ширшої соціотехнічної системи, де стабільність і довіра стають стратегічними ресурсами розвитку.

Узагальнення проведеного аналізу дало змогу виявити цілісну систему взаємопов'язаних чинників, які визначають архітектуру цифрової освіти України в умовах багаторівневих криз. Ці чинники поєднують технологічні, соціальні й етичні виміри, демонструючи, що цифровізація є не лише інструментальним процесом модернізації, а й морально насиченим феноменом, який змінює саму логіку академічної взаємодії. Від пандемічних і воєнних

потрясінь до викликів штучного інтелекту та кібербезпеки – усі елементи цифрового середовища формують складну конфігурацію ризиків, де технічні рішення безпосередньо впливають на довіру, автономію та доброчесність освітнього процесу. Така система взаємодій не зводиться до набору окремих подій: кожен виклик набуває сенсу лише у зв'язку з іншими, поєднуючи конкретні прояви в навчальній і управлінській практиці, морально-етичні наслідки та потенціал трансформації, який може бути реалізований через етичне саморегулювання освітньої спільноти. Саме в цьому поєднанні стає можливим розуміння цифровізації не лише як джерела ризиків, а як простору інституційного оновлення.

У табл. 1 узагальнено результати проведеної систематизації, що відображає ключові виклики цифрової освіти в умовах пандемії та війни, їхні конкретні прояви, етичні виміри та потенційні напрями трансформації. Представлені дані свідчать, що

явища, які, на перший погляд, видаються суто технологічними (автоматизація навчальних процесів, цифрова нерівність або проблеми інформаційної безпеки) мають виразну соціоетичну природу. Вони не лише виявляють обмеження чинної системи, а й відкривають можливості для відновлення академічної довіри, розвитку етичних кодексів і формування нової культури цифрової відповідальності.

Таким чином, табл. 1 не просто фіксує окремі проблемні зони, а окреслює траєкторію переходу від кризи до можливості, демонструючи, що етичні виклики здатні перетворюватися на каталізатори оновлення освітнього середовища. Усвідомлення цього взаємозв'язку дозволяє перейти від фрагментарних або реактивних управлінських рішень до стратегічного бачення цифрової освіти як простору моральної автономії, прозорості та суспільної довіри.

Таблиця 1

Етичні виклики та трансформаційні можливості цифрової освіти України

№ з/п	Джерело виклику	Конкретний прояв	Етичний вимір	Потенціал трансформації
1	Пандемія COVID-19	Різкий перехід на онлайн-навчання без підготовки інфраструктури та викладацьких кадрів	Нерівність у доступі до освітніх ресурсів; труднощі з контролем академічної доброчесності	Розвиток змішаних моделей навчання; інвестиції в цифрову інфраструктуру
2	Війна та вимушена міграція	Втрата 20% дослідницького потенціалу; руйнування освітньої інфраструктури; релокація студентів і викладачів	Порушення академічної спадкоємності; зростання нерівності в доступі до якісної освіти	Міжнародна співпраця; створення дистанційних освітніх консорціумів
3	Неконтрольоване використання ШІ	Автоматизоване створення текстів і завдань; підміна навчальної діяльності алгоритмами	Зростання плагіату серед студентів; зниження рівня критичного мислення	Розробка етичних кодексів і стандартів застосування ШІ в освіті
4	Цифрова нерівність	Нестача якісного інтернету та сучасної техніки, особливо в сільських і прифронтових регіонах	Поглиблення соціальної сегрегації; обмеження освітніх можливостей для студентів	Програми цифрової інклюзії; державні гранти та освітні ваучери
5	Недостатня цифрова підготовка викладачів	Низький рівень цифрових компетентностей; формалізація онлайн-навчання; відсутність стандартів цифрового етикету (вимкнені камери, недотримання дрес-коду, низька культура онлайн-комунікації)	Ослаблення ролі викладача як гаранта академічної етики; зниження мотивації викладачів і студентів; втрата емоційного контакту в навчанні	Сертифікація цифрових компетентностей; інтеграція модулів «цифрової культури» у підготовку кадрів; формування стандартів онлайн-етикету
6	Кібербезпека	Кібератаки на освітні ресурси; злами акаунтів викладачів і студентів; витоки персональних даних	Порушення академічної доброчесності; втрата довіри до результатів навчання та освітніх платформ	Запровадження систем захисту даних; формування університетських політик кібербезпеки

Джерело: узагальнено авторами на основі [1–12].

Узагальнення, наведене в табл. 1, демонструє системну природу етичних викликів цифрової освіти, що проявляються в умовах пандемії, війни, технологічної нерівності та зростання ролі штучного інтелекту. Проте лінійна форма подання інформації не відображає складної мережі взаємозв'язків між цими явищами. Саме для цього в дослідженні побудовано аналітичну мережеву діаграму, наведену на *рис. 1*. Вона об'єднує три групи компонентів: виклики, етичні виміри та трансформаційні можливості в єдину модель, де простежується логіка переходу від кризових станів до потенціалу розвитку.

Модель відображає, як кожен із викликів (пандемія, війна, цифрова нерівність, недостатня підготовка викладачів, використання штучного інтелекту та проблеми кібербезпеки) впливає на ключові етичні виміри системи освіти: академічну доброчесність, соціальну інклюзію, якість знань, роль викладача, критичне мислення та цифровий етикет. Своєю чергою, ці етичні виміри стають основою для формування трансформаційних можливостей, серед яких розвиток змішаного навчання, створення етичних кодексів ШІ, запровадження програм е-інклюзії, міжнародна співпраця, сертифікація цифрових компетентностей і формування політик кібербезпеки університетів.

Запропонована схема дає змогу відстежити не лише прямі, а й латентні зв'язки між елементами системи, показуючи, як слабкість у сфері цифрових компетентностей може підсилювати ризики академічної недоброчесності або знижувати ефективність етичного регулювання. Завдяки мережевому підходу виявляється структура перехресних впливів, у якій кожен виклик потенційно генерує нові траєкторії адаптації та розвитку. Таким чином, *рис. 1* виконує не лише ілюстративну, а й прогностичну функцію, окреслюючи логіку еволюції цифрової освіти України від кризового реагування до стійкого етичного розвитку.

Як видно з *рис. 1*, пандемія та війна підсилюють цифрову нерівність, виклики кібербезпеки перетинаються з академічною доброчесністю та інклюзивністю, а неконтрольоване використання ШІ негативно впливає на критичне мислення студентів і викладачів. Недатна цифрова підготовка педагогічних кадрів виступає системоутворюючим фактором, оскільки саме викладач виконує роль модератора етичних стандартів і гаранта академічної довіри в цифровому середовищі. Це підтверджує системний характер виявлених загроз і підкреслює потребу у формуванні комплексних рішень, що поєднують етичний, технологічний і організаційний виміри розвитку цифрової освіти [9; 10].

Результати проведеного аналізу свідчать, що феномен цифрової освіти не може бути зведений лише до технічних або управлінських рішень. Його еволюція відбувається в межах більш широкої соціоетичної парадигми, у якій питання довіри, автономії та відповідальності стають ключовими передумовами сталого функціонування освітнього простору. Цифрова трансформація, з одного боку, створює нові можливості для розширення доступу до знань, академічної мобільності та інноваційних форматів навчання, а з іншого – загострює проблеми етичного регулювання, збереження людської участі та контролю за якістю знань.

Отримані результати вказують, що подальший розвиток цифрової освіти в Україні потребує синхронізації між технологічними інноваціями та гуманітарними цінностями. Необхідно забезпечити інтеграцію принципів академічної доброчесності в цифрову політику університетів, розвивати цифрові компетентності викладачів і впроваджувати стандарти безпечного використання штучного інтелекту в навчальному процесі. Особливу увагу варто приділити формуванню етичної культури студентства, орієнтовану на критичне мислення, інформаційну обачність і відповідальне ставлення до технологічних інструментів.

У цьому контексті цифрова освіта постає не просто як реакція на кризові умови, а як стратегічний напрям оновлення академічної спільноти. Вона поступово перетворюється на простір, де етичні норми та технологічні інновації взаємно підсилюють одна одну, створюючи підґрунтя для нової моделі освітньої сталості. Саме баланс між людським і технологічним виміром визначатиме подальшу траєкторію розвитку освіти України в посткризовий період, коли цифрові рішення мають служити не заміною, а продовженням етичної сутності академічного процесу.

ВИСНОВКИ

Системний аналіз цифрової трансформації вищої освіти України засвідчив, що її розвиток відбувається під впливом багатовимірних кризових чинників: пандемії, війни та глибоких соціо-економічних змін. Цифровізація виступає не лише інструментом відновлення освітнього процесу, а й середовищем, у якому перевіряється стійкість академічних цінностей, формуються нові етичні орієнтири та змінюється сама логіка взаємодії між учасниками освітнього простору.

Результати дослідження доводять, що головною детермінантою етичної стабільності цифрової освіти є не технічна модернізація, а рівень моральної культури інституцій та їхня здатність інтегрувати принципи доброчесності в цифрові практи-

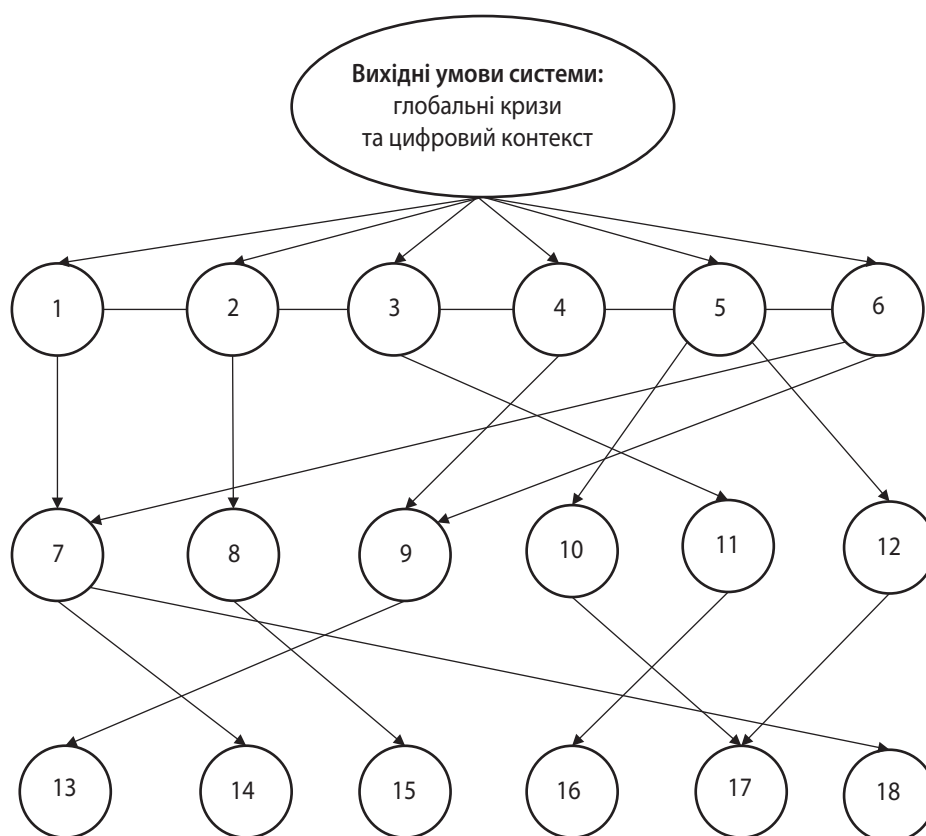


Рис. 1. Мережева діаграма викликів, етичних вимірів і трансформаційних можливостей цифрової освіти України

Примітка:

(1–6) Група «Виклики»:

- 1 – Пандемія COVID-19: різкий перехід на онлайн без підготовки інфраструктури.
- 2 – Війна та міграція: руйнування освітніх установ і втрата дослідницького потенціалу.
- 3 – Неконтрольоване використання ШІ: підміна навчальної діяльності алгоритмами.
- 4 – Цифрова нерівність: відсутність інтернету та техніки в сільських і прифронтових регіонах.
- 5 – Недостатня цифрова підготовка викладачів: низькі компетентності, відсутність цифрового етикету.
- 6 – Кібербезпека: кібератаки, злами акаунтів, витоки персональних даних.

(7–12) Група «Етичні виміри»:

- 7 – Академічна доброчесність: зростання ризику плагіату та порушення довіри.
- 8 – Соціальна інклюзія: нерівність доступу до якісних освітніх ресурсів.
- 9 – Якість знань: зниження рівня результатів через технічні та безпекові бар'єри.
- 10 – Роль викладача: зменшення авторитету та впливу в цифровому середовищі.
- 11 – Критичне мислення: ослаблення аналітичних навичок студентів.
- 12 – Цифровий етикет: низька культура онлайн-комунікації та втрата емоційного контакту.

(13–18) Група «Трансформаційні можливості»:

- 13 – Змішане навчання: поєднання онлайн і офлайн для підвищення якості освіти.
- 14 – Етичні кодекси ШІ: правила використання штучного інтелекту в університетах.
- 15 – Програми е-інклюзії: державні та міжнародні ініціативи для зменшення цифрових розривів.
- 16 – Міжнародна кооперація: спільні освітні та дослідницькі проекти.
- 17 – Сертифікація цифрових компетентностей: стандарти підготовки викладачів і студентів.
- 18 – Політики кібербезпеки університетів: системи захисту даних і довіри до платформ.

Джерело: авторська розробка.

ки. Війна виявила граничну вразливість освітніх систем до зовнішніх шоків, але водночас створила імпульс до переосмислення ролі викладача як гаранта довіри й етичного балансу між автоматизованими процесами та живим людським досвідом.

Побудована аналітична модель дозволила виявити, що технологічні виклики, такі як кібербез-

пека, використання штучного інтелекту та цифрова нерівність, мають спільну етичну природу, адже кожен із них впливає на якість знань, соціальну інклюзію та легітимність академічних результатів. Саме тому забезпечення академічної доброчесності в цифровому середовищі потребує не лише нормативного регулювання, а й формування вну-

трішньої культури відповідальності, заснованої на поєднанні критичного мислення, цифрової грамотності та етичної рефлексії.

Виявлено, що перехід до змішаних і дистанційних форматів навчання відкриває нові траєкторії інклюзивності, але без супровідних політик підтримки може поглиблювати соціальну сегрегацію. Підвищення цифрової компетентності викладачів і розроблення етичних кодексів використання штучного інтелекту мають стати базовими елементами стратегії сталого розвитку університетів.

Отже, цифрова освіта в Україні постає не як короткочасна адаптивна реакція на кризу, а як довгостроковий процес переосмислення співвідношення між технологічною ефективністю та гуманітарними цінностями. Її подальша еволюція має спиратися на інтеграцію етичних принципів у цифрову політику, розвиток культури довіри та збереження академічної автономії як основи інтелектуальної безпеки держави. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Krylova-Grek O., Shyshkina M. Online learning at higher education institutions in Ukraine: Achievements, challenges, and horizons. *Information Technologies and Learning Tools*. 2021. Vol. 85. No. 5. P. 163–174. <https://doi.org/10.33407/itlt.v85i5.4660/>
2. 2020 Student Digital Experience Survey Findings. UK Higher Education Survey Findings. *Jisc*. 14.09.2020. URL: <https://digitalinsights.jisc.ac.uk/news/2020-student-digital-experience-survey-findings/>
3. 'Whole system is working': Ukrainian universities still working under fire. *Times Higher Education*. London, 2022. URL: <https://www.timeshighereducation.com/news/whole-system-working-ukraine-universities-teach-under-fire>
4. Bobro A. Ethical issues and risks of forming a digital university. *Science and Education*. 2025. № 1. C. 75–81. DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2025-1-9>
5. Cyber security posture surveys. *Jisc*. 07.11.2022. URL: <https://www.jisc.ac.uk/reports/cyber-security-posture-surveys>
6. Fearn N. Educators warn AI must be a teaching – not a cheating – tool. *Financial Times*. May 29, 2024. URL: <https://www.ft.com/content/26ff910a-d19e-444b-9e4c-f06e6d546db3>
7. Student digital experience insights survey 2023/24: UK higher education survey findings. *Jisc*. 2024. URL: <https://repository.jisc.ac.uk/9646/1/DEI-2024-student-he-report.pdf>
8. Student digital experience insights survey 2024/25: UK higher education (HE) survey findings. *Jisc*. 2025. URL: <https://repository.jisc.ac.uk/10242/1/DEI-2025-student-he-report.pdf>

9. Kupchuk L., Litvinchuk A., Danyliuk O. Digital competency of university language teachers in Ukraine: A state-of-the-art analysis. *The JALT CALL Journal*. 2025. Vol. 21. Iss. 2. Art. 102631. DOI: <https://doi.org/10.29140/jaltcall.v21n2.102631>
10. Малишко Є. О., Чернишов В. В. Діагностування фінансової стійкості суб'єктів господарювання машинобудівної промисловості. *International Scientific Conference «Economy Digitalization: Processes, Strategies, Technologies»* (Kielce, 24.01.2020). Kielce: Baltija Publishing, 2020. P. 133–135.
11. Duliba Y., Petroye O., Pletsan P. et al. Academic Integrity in Higher Educational Institutions in Times of the Covid-19 Pandemic: World Experience and Ukrainian Realities. *Revista Românească pentru Educație Multidimensională*. 2022. Vol. 14. No. 4. Sup. 1. P. 1–17. DOI: <https://doi.org/10.18662/rrem/14.4Sup1/656>
12. Драч І., Петроє О., Бородієнко О. та ін. Використання штучного інтелекту у вищій освіті. *Міжнародний науковий журнал «Університети і лідерство»*. 2023. № 15. С. 66–82. DOI: <https://doi.org/10.31874/2520-6702-2023-15-66-82>

REFERENCES

- Bobro, A. (2025). Ethical issues and risks of forming a digital university. *Science and Education*, (1), 75–81. <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2025-1-9>
- Drach, I., Petroye, O., Borodienko, O., et al. (2023). Vykozystannia shtuchnoho intelektu u vyshchii osviti [The use of artificial intelligence in higher education]. *Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal «Universytety i liderstvo»*, (15), 66–82. <https://doi.org/10.31874/2520-6702-2023-15-66-82>
- Duliba, Y., Petroye, O., Pletsan, P., et al. (2022). Academic Integrity in Higher Educational Institutions in Times of the Covid-19 Pandemic: World Experience and Ukrainian Realities. *Revista Românească pentru Educație Multidimensională*, 14(4), 1–17. <https://doi.org/10.18662/rrem/14.4Sup1/656>
- Fearn, N. (2024, May 29). Educators warn AI must be a teaching – not a cheating – tool. *Financial Times*. <https://www.ft.com/content/26ff910a-d19e-444b-9e4c-f06e6d546db3>
- Jisc. (2020, September 14). *Student Digital Experience Survey Findings*. UK Higher Education Survey Findings. <https://digitalinsights.jisc.ac.uk/news/2020-student-digital-experience-survey-findings/>
- Jisc. (2022, November 7). *Cyber security posture surveys*. <https://www.jisc.ac.uk/reports/cyber-security-posture-surveys>
- Jisc. (2024). *Student digital experience insights survey 2023/24: UK higher education survey findings*. <https://repository.jisc.ac.uk/9646/1/DEI-2024-student-he-report.pdf>
- Jisc. (2025). *Student digital experience insights survey 2024/25: UK higher education (HE) survey findings*. <https://repository.jisc.ac.uk/10242/1/DEI-2025-student-he-report.pdf>

Krylova-Grek, O., & Shyshkina, M. (2021). Online learning at higher education institutions in Ukraine: Achievements, challenges, and horizons. *Information Technologies and Learning Tools*, 85(5), 163–174. <https://doi.org/10.33407/itlt.v85i5.4660>

Kupchyk, L., Litvinchuk, A., & Danyliuk, O. (2025). Digital competency of university language teachers in Ukraine: A state-of-the-art analysis. *The JALT CALL Journal*, 21(2), Art. 102631. <https://doi.org/10.29140/jaltcall.v21n2.102631>

Malyshko, Ye. O., & Chernyshov, V. V. (2020). Diahnostuvannia finansovoi stiykosti subiektiv hospodari-

uvannia mashynobudivnoi promyslovosti [Diagnosing the financial stability of machine-building enterprises]. *International Scientific Conference «Economy Digitalization: Processes, Strategies, Technologies»*, Kielce, Poland. Baltija Publishing.

'Whole system is working': Ukrainian universities still working under fire. (2022). Times Higher Education. London. <https://www.timeshighereducation.com/news/whole-system-working-ukraine-universities-teach-under-fire>